
Nenad
POKOS

DEMOGRAFSKA
ANALIZA ROMA
NA TEMELJU
STATISTIČKIH
PODATAKA

Prema odredbama Ustavnog zakona o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih manjina u RH, Republika Hrvatska štiti ravnopravnost pripadnika dvadeset dvije manjine. Jedna od tih manjina jesu i Romi, za koje je ovdje provedena demografska analiza prema podacima Državnog zavoda za statistiku.

Popisno kretanje broja Roma

Broj Roma u Hrvatskoj može se konkretnije pratiti tek od 1948. godine, kada je proveden prvi popis stanovništva nakon Drugoga svjetskog rata. Za ranije razdoblje broj Roma zasniva se jedino na procjenama zbog toga što stanovništvo tada nije bilo popisivano prema nacionalnoj ili etničkoj pripadnosti, već prema vjeri i materinskom jeziku, među kojima u popisnim knjigama nije posebno iskazan romski jezik. Prema Žerjaviću (1989.), broj Roma stradalih za NDH iznosi oko 17 tisuća, pa je spomenute 1948. godine u Hrvatskoj zabilježeno tek 405 Roma. Godine 1953. popisano je 1261 Rom, dok je 1961. njihov broj smanjen na samo 313 (smanjenje za 75,2%). Objašnjenje tolikoga popisanog smanjenja u samo pet godina treba tražiti u istodobnom povećanju broja Rumunja, kojih je 1953. bilo 418, a 1961. čak 1053 (porast od 40,0%). Očito da je ovdje riječ o pogreškama pri samom popisivanju ili u kasnijoj obradbi popisnih podataka, pa su 1961. kao i nekih drugih godina Romi dijelom "postajali" Rumunji. Kao dokaz te tvrdnje mogu poslužiti popisni podatci o broju Roma i Rumunja u tri međimurska naselja. Naime, u naseljima Pribislavcu, Trnovcu i Orehovici popisni podatci 1971. godine iskazuju 118 Rumunja te ni jednoga Roma, dok se 1981. godine uz 684 Roma ne iskazuje ni jedan Rumunj.

Nakon 1961. broj Roma ponovno raste, tako da ih je 1971. popisano 1257, 1981. godine 3858, a 1991. godine 6695. Prema službenim podacima Državnog zavoda za statistiku, u posljednjem popisu stanovništva (2001.) Ro-

mima su se izjasnile 9643 osobe, čime su činili 0,2% ukupnoga stanovništva Hrvatske. U posljednjem međupopisju (1991.-2001.) broj Roma povećan je za 41,3%, što je daleko najveći porast broja pripadnika neke manjinske skupine u Hrvatskoj. Od četiri ostale nacionalne manjine koje su u promatranom razdoblju povećale broj pripadnika prednjače Rusi (28,3%), a slijede Albanci (25,3%), Austrijanci (15,4%) te Nijemci (10,1%).

Međutim, treba napomenuti da kao i ranijih godina mnogi pripadnici ove manjine nisu sudjelovali u popisu stanovništva (odnosno nisu popisani) te da se znatnim dijelom nisu izjasnili kao Romi (nego na neki drugi način). Tako npr. 2001. godine u naselju Pitomači nije iskazan ni jedan Rom, premda je poznato da je to iza Zagreba vjerojatno najveće romsko središte u Hrvatskoj, u kojem živi više od 900 Roma (Hrvatić i Ivančić, 2000.). Nadalje, iz popisnih rezultata proizlazi da ni jedan Rom nije živio i u Kloštru Podravskom (gdje inače živi oko 350 Roma), kao i u nedalekom naselju Stiska, u kojem živi 50-ak romskih obitelji. Neizjašnjavanje prema stvarnoj etničkoj pripadnosti osoba romskoga podrijetla nije karakteristično samo za Podravinu, jer se i u romskom naselju Homutno kod Omišlja na Krku u popisnim podacima ne iskazuje ni jedan Rom, premda ih ima oko 150-ak. Slična je situacija i u Puškarićima kod Ogulina, gdje se samo jedan stanovnik izjasnio kao Rom (dok stvarno stanje prikazuje stotinjak stanovnika romskoga podrijetla), zatim u Otoku Oštarijskom, Donjoj Dobri itd.

Imajući na umu navedeno, razumljive su procjene da u Hrvatskoj zapravo živi između 30 i 40 tisuća Roma, dok neke procjene čak barataju brojem od 60-ak tisuća pripadnika te manjine. Znajući taj podatak, svaka analiza popisnih podataka postaje upitna, jer se tek oko 1/3 (ako ne i manje) stanovnika romskoga podrijetla uistinu i izjasnilo Romima pri popisu stanovništva. Međutim, kako je projektni zadatak analiza podataka Popisa stanovništva iz 2001., u daljnjem tekstu razmatrat će se isključivo potonji podatci, iako treba imati na umu da nije riječ o stvarnom broju Roma u Hrvatskoj.

Romi po županijama

Popisom iz 2001. godine Romi su zastupljeni u svim županijama, s tim da su najmalobrojniji bili u Krapinsko-zagorskoj, Virovitičko-podravskoj, Zadarskoj i Dubrovačko-neretvanskoj županiji. U svakoj od navedenih županija popisano je tek po četiri Roma. S druge strane, najviše Roma živjelo je u Međimurskoj županiji, gdje je njih 2887

Tablica 1.

Broj Roma po županijama 1991. i 2001. godine

ŽUPANIJA	Broj pripadnika		Indeks promjene 2001./1991.	Udio u uk. st. županije 2001.	Udio u uk. broju Roma
	1991.	2001.			
Zagrebačka	129	231	179.1	0,07	2,4
Krapinsko-zagorska	2	4	200.0	0,00	0,0
Sisačko-moslavačka	315	708	224.8	0,38	7,5
Karlovačka	16	7	43.8	0,00	0,1
Varaždinska	333	448	134.5	0,24	4,7
Koprivničko-križevačka	204	125	61.3	0,10	1,3
Bjelovarsko-bilogorska	144	140	97.2	0,11	1,5
Primorsko-goranska	504	589	116.9	0,19	6,2
Ličko-senjska	49	10	20.4	0,02	0,1
Virovitičko-podravska	86	4	4.7	0,00	0,0
Požeško-slavonska	0	7	-	0,01	0,1
Brodsko-posavska	223	586	262.8	0,33	6,2
Zadarska	7	4	57.1	0,00	0,0
Osječko-baranjska	782	977	124.9	0,30	10,3
Šibensko-kninska	42	8	19.0	0,01	0,8
Vukovarsko-srijemska	265	167	63.0	0,08	1,8
Splitsko-dalmatinska	39	11	28.2	0,00	0,1
Istarska	637	600	94.2	0,29	6,3
Dubrovačko-neretvanska	5	4	80.0	0,00	0,0
Međimurska	1920	2887	150.4	2,44	30,5
Grad Zagreb	993	1946	196.0	0,25	20,6
UKUPNO RH	6695	9463	141.3	0,21	100

činilo 2,4% ukupnoga županijskog stanovništva. To je ujedno i jedina županija u kojoj su Romi činili više od 1% ukupnoga stanovništva županije, dok se npr. na drugom mjestu nalazi Sisačko-moslavačka županija, u kojoj su Romi činili tek 0,4% ukupnoga stanovništva. U Međimurskoj županiji živjelo je po Popisu iz 2001. godine i relativno najviše Roma, odnosno 30,5% svih osoba izjašnjenih na taj način u Hrvatskoj. Priključe li im se Romi u Gradu Zagrebu, proizlazi da u samo te dvije županije živi više od polovice svih Roma u Hrvatskoj – tj. 51,1%. Nasuprot tome, u čak devet županija zabilježeno je tek između 4 i 11 pripadnika romske manjine, čime analiza demografskih obilježja Roma u tim županijama postaje statistički nepouzdana.¹ Zanimljivo je da se među tih devet županija nalaze sve četiri dalmatinske županije, u kojima je ukupno popisano tek 27 Roma.

Analizirajući popisom ustanovljeni broj, Romi su između 1991. i 2001. najveći porast zabilježili u Brodsko-posavskoj (porast od 162,8%) i Sisačko-moslavačkoj županiji (porast od 124,8%). Toliki brojčani porast Roma u tim županijama za samo deset godina vjerojatno je uvjetovan, osim visokim stopama prirodnoga prirasta, i boljom organizacijom popisa u romskom naselju kod Slavenskog Broda, odnosno u Capraškim Poljanama kod Siska.

Romi po naseljima

Dok su 1991. godine Romi popisani u 190 naselja, deset godina kasnije oni obitavaju u 171 naselju. I ovaj podatak potvrđuje da se u pojedinim naseljima Romi izjašnjavaju ponajviše kao Hrvati.

Jedino naselje u kojem je 2001. popisano više od tisuću Roma bio je Zagreb sa 1406 stanovnika romske narodnosti. Više od 100 pripadnika Romi su imali u još 19 naselja (u zagradi je broj Roma): Kuršanec (722), Slavonski Brod (582), Trnovec (523), Rijeka (478), Držimurec (430), Sesevete (407), Pribislavec (381), Donje Vratno (365), Crnac (357), Pula (301), Orehovica (237), Darda (210), Podturen (173), Vodnjan (168), Zebanec Selo (162), Kotoriba (156), Beli Manastir (146), Bistrinci (133) i Vinkovci (114).² Većinsko stanovništvo Romi su činili jedino u naselju Donje Vratno, gdje je u ukupnom stanovništvu zabilježeno samo 14 stanovnika neromske narodnosti.

Ako se Zagreb razdijeli na gradske četvrti, najviše Roma živjelo je u četvrti Peščenica-Žitnjak (726), što je više nego u Kuršancu, kao najbrojnijem romskom naselju iza Zagreba. Više od 100 Roma živjelo je i u zagrebačkim četvrtima Trnje (163), Gornja Dubrava (131) te Donja Dubrava (126).

Romska kućanstva

U Hrvatskoj je 2001. godine zabilježeno 2099 kućanstava u kojima je nositelj bio romske narodnosti. U tim je kućanstvima živjelo 10.548 osoba, što znači da je na jedno romsko kućanstvo dolazilo pet stanovnika. Kako je iste godine popisano 9430 Roma, znači da je u romskim kućanstvima živjelo i najmanje 1118 neromskoga stanovništva (ili na taj način izjašnjenoga stanovništva), koji su činili 10,6% ukupnoga stanovništva tih kućanstava.

U izvoru za Tablicu 2, gdje su romska kućanstva raščlanjena po županijama, podatci o broju Roma donekle se razlikuju u odnosu na Tablicu 1. Premda je izvor obiju tablica DZS, nepoznato je zašto ukupan broj Roma iz poda-

taka pomoću koje je konstruirana Tablica 2 iznosi 9430, dok je službeni broj Roma u Hrvatskoj 9463 (Tablica 1). Po županijama se podatci razlikuju utoliko što dobiveni podatci za Tablicu 2 ne prikazuju ni jednoga stanovnika romske narodnosti u Krapinsko-zagorskoj te Požeško-slavonskoj županiji (dok ih je inače zabilježeno po četiri, odnosno sedam, u svakoj županiji), u Gradu Zagrebu razlika iznosi također četiri osobe, u Sisačko-moslavačkoj dvije osobe itd.

ŽUPANIJA	Ukupan broj romskih kućanstava	Prosječan broj članova po romskom kućanstvu	Udio u uk. broju romskih kućanstava
Zagrebačka	37	7,2	1,8
Krapinsko-zagorska	-	-	-
Sisačko-moslavačka	152	5,0	7,2
Karlovačka	3	3,3	0,1
Varaždinska	85	5,3	4,0
Koprivničko-križevačka	25	5,8	1,2
Bjelovarsko-bilogorska	48	3,9	2,3
Primorsko-goranska	139	4,9	6,6
Ličko-senjska	4	5,5	0,2
Virovitičko-podravska	1	4,0	0,0
Požeško-slavonska	-	-	-
Brodsko-posavska	123	5,1	5,9
Zadarska	1	4,0	0,0
Osječko-baranjska	314	3,6	15,0
Šibensko-kninska	3	3,0	0,1
Vukovarsko-srijemska	32	5,7	1,5
Splitsko-dalmatinska	6	3,2	0,3
Istarska	116	5,8	5,5
Dubrovačko-neretvanska	1	4,0	0,0
Međimurska	598	5,1	28,5
Grad Zagreb	410	5,6	19,5
UKUPNO RH	2099	5,0	100

Tablica 2.

Ukupan broj romskih kućanstava te članova romskih kućanstava po županijama 2001. godine

Od ukupnoga broja romskih kućanstava na Međimursku županiju i Grad Zagreb otpadalo je 48% svih kućanstava. Dok je u te dvije županije s najbrojnijim romskim stanovništvom živjelo više od polovice svih Roma u Hrvatskoj (51,1%), razlog nešto manjem udjelu među kućanstvima treba tražiti u prosječno nešto većem broju članova po kućanstvu od hrvatskoga prosjeka. Naime, na razini Hrvatske prosječan broj članova po romskom kućanstvu iznosio je 5,0, dok je u Međimurskoj županiji bio 5,1, a u Gradu Zagrebu 5,6 osoba po kućanstvu. Prosječno najviše

članova po romskom kućanstvu dolazilo je u Zagrebačkoj županiji (7,2), nakon koje slijede Koprivničko-križevačka i Istarska županija sa 5,8 članova. Isključujući devet županija u kojima je broj Roma, odnosno romskih kućanstava, zanemariv te čiji pokazatelji mogu dovesti do pogrešnih zaključaka, najmanje Roma po kućanstvu otpadalo je na Osječko-baranjsku županiju, gdje je po kućanstvu dolazilo tek 3,6 članova, a to je dvostruko manje nego u Zagrebačkoj županiji.

Romi po spolu i starosti

Za razliku od ukupnoga stanovništva Hrvatske, u čijem sastavu stanovništva po spolu prevladavaju žene sa 51,9%, kod Roma je obrnuta situacija, jer žene čine 49,5%, a muškarci 50,5%. Ako se sastav po spolu želi izraziti koeficijentom feminiteta, proizlazi da kod Roma na 1000 muškaraca dolazi 981 žena, dok na državnoj razini taj pokazatelj iznosi 1078 žena na tisuću muškaraca. Kod Roma žene prevladavaju samo u dobnim skupinama od 10 do 14, od 55 do 59, od 60 do 64, od 70 do 74, od 75 do 79 te od 80 do 84 godine.

Tablica 3.
Romi po spolu i starosti
2001. godine

Dobna skupina	Ukupno		Muškarci		Žene	
	aps.	rel.	aps.	rel.	aps.	rel.
0-4	1769	18,7	901	18,9	868	18,5
5-9	1390	14,7	704	14,7	686	14,6
10-14	1105	11,7	534	11,2	571	12,2
15-19	976	10,3	510	10,7	466	9,9
20-24	834	8,8	438	9,2	396	8,5
25-29	727	7,7	363	7,6	364	7,8
30-34	609	6,4	297	6,2	312	6,7
35-39	543	5,7	283	5,9	260	5,5
40-44	421	4,4	223	4,7	198	4,2
45-49	306	3,2	154	3,2	152	3,2
50-54	209	2,2	112	2,3	97	2,1
55-59	156	1,6	63	1,3	93	2,0
60-64	138	1,5	65	1,4	73	1,6
65-69	67	0,7	36	0,8	31	0,7
70-74	54	0,6	19	0,4	35	0,7
75-79	20	0,2	5	0,1	15	0,3
80-84	6	0,1	1	0,0	5	0,1
85-89	3	0,0	3	0,1	-	-
90 i više	-	-	-	-	-	-
Nepoznato	130	1,5	66	1,4	64	1,4
UKUPNO	9463	100	4777	100	4686	100

Iz Tablice 3 vidi se da 2001. godine ni jedan Rom nije ušao u devedesete godine života, odnosno da je tek devet pripadnika ove manjinske skupine imalo više od osamdeset godina. To samo potvrđuje općepoznatu činjenicu da Romi rijetko dožive duboku starost te da je njihov životni vijek znatno kraći od pripadnika ostalih nacionalnih skupina.

Raščlambom stanovništva na petogodišnje dobne skupine zapaža se da je najviše Roma u najmlađoj dobnoj skupini (0–4 godina) te da se njihov broj postupno smanjuje idući prema starijim godištim. Prema tipizaciji dobne strukture, takav sastav stanovništva odgovara progresivnom (ekspanzivnom) tipu, što ga obilježava široka baza piramide starosti, odnosno visok udio djece i dinamičan razvoj uz visoke stope prirasta stanovništva koje proizlaze iz visokih stopa nataliteta i nešto sporije padajućih stopa mortaliteta.

Županija	Relativni udio stanovništva (%)			Indeks starenja
	0 - 19	20 - 59	60 i više	
Zagrebačka	51,9	37,7	4,3	8,3
Sisačko-moslavačka	55,5	41,7	2,5	4,6
Varaždinska	63,2	35,0	1,1	1,8
Koprivničko-križevačka	64,8	34,4	0,8	1,2
Bjelovarsko-bilogorska	35,7	55,0	9,3	26,0
Primorsko-goranska	46,9	49,4	2,7	6,6
Brodsko-posavska	55,8	40,3	2,0	3,7
Osječko-baranjska	45,0	47,3	7,1	15,7
Vukovarsko-srijemska	51,5	35,3	5,4	10,5
Istarska	53,2	44,3	1,7	3,1
Međimurska	64,8	33,1	1,3	2,0
Grad Zagreb	50,0	43,4	4,2	8,4
Ukupno RH	55,4	40,2	3,0	5,5

* Razlika do 100% odnosi se na stanovništvo nepoznate starosti.

Da je kod Roma riječ o izrazito ekspanzivnom tipu dobne strukture, pokazuje i udio stanovništva prema velikim dobnim skupinama, gdje je 2001. bilo čak 55,4% mladoga stanovništva (0–19 godina) te samo 3% osoba starijih od 60 godina. Istodobno je na državnoj razini mlado stanovništvo činilo 23,7%, a staro 21,5% ukupnoga stanovništva. Prema indeksu starenja, koji je još bolji pokazatelj razine starenja, zapaža se da na 100 Roma od 0 do 19 godina dolazi tek 5,5 onih u dobi od 60 godina i više. Takva dobna struktura ne samo da je uvjerljivo mlađa od prosjeka za ukupno hrvatsko stanovništvo, gdje je indeks stare-

Tablica 4.

Relativni udio Roma po velikim dobnim skupinama te indeks starenja po županijama u kojima je popisano više od 100 Roma 2001. godine

nja 2001. iznosio 90,7, nego je romsko stanovništvo daleko najmlađe od svih manjina u Hrvatskoj.³

Isključi li se iz analize devet županija u kojima je 2001. godine živjelo manje od dvanaest Roma (gdje tek jedna ili dvije osobe "nose" znatan dio postotnih poena), najmlađe romsko stanovništvo zabilježeno je u Koprivničko-križevačkoj županiji, gdje je od 125 Roma tek jedan bio stariji od 60 godina. Veoma mlado romsko stanovništvo živjelo je i u Varaždinskoj (indeks starenja 1,8) te Međimurskoj županiji (indeks starenja 2,0), u kojima pripadnici ove etničke manjine inače imaju najviše stope nataliteta (fertiliteta). Relativno najstarije stanovništvo Romi su imali u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji s indeksom starenja 26,0, što je još uvijek veoma mlado stanovništvo, jer se smatra da neka populacija ulazi u proces starenja kada taj indeks prijeđe vrijednost 40,0.

Stanovita razlika zapaža se i u dobnoj strukturi triju najsjevernijih i "najmlađih" županija (Međimurske, Varaždinske i Koprivničko-križevačke) u odnosu na dvije najistočnije županije (Osječko-baranjske i Vukovarsko-srijemske), gdje indeks starenja prelazi 10, ili u odnosu na Zagreb i njegovu okolicu s indeksom starenja višim od 8.

Žensko stanovništvo romske narodnosti prema broju živorođene djece

Jedan od razloga izrazito mlade dobne strukture romskoga stanovništva svakako je njihov visok natalitet, odnosno fertilitet. U nedostatku broja živorođenih po godinama za žensko stanovništvo romske narodnosti ovdje će nam za prikaz te tvrdnje poslužiti popisni podatci iz 2001. godine, koji prikazuju žensko stanovništvo staro 15 i više godina prema broju živorođene djece (Tablica 5). Analizom tih podataka dolazi se do udjela od 21,8% Romkinja u toj dobi, a koje još nisu rodile ni jedno živorođeno dijete. Iste je godine na razini Hrvatske taj udio iznosio 25,7%, što na prvi pogled ne predstavlja tako značajnu razliku. Međutim, ako se broj žena koje su rodile pomnoži s brojem živorođene djece u svakoj kategoriji, dolazi se do broja od prosječno četiri djeteta po ženi romske narodnosti, dok za ostalo žensko stanovništvo koje je rodilo taj prosjek iznosi 2,2 djeteta.⁴ Kada bi se izdvojilo samo žensko stanovništvo u fertilnoj dobi, odnosno u najreproduktivnijoj dobi (20–30 godina), taj bi odnos bio znatno veći u korist Romkinja. Razlika u korist potonjih još će se više produbljivati, jer se u najmlađoj promatranoj dobnoj skupini (15–19 godina) koja je tek na početku svoga fertilnog razdoblja nalazi čak 9,9% svih Romkinja, dok kod ukupnoga hrvatskog

stanovništva taj udio iznosi 6,3%. Indikativno je i da su 2001. godine kod žena romske narodnosti s dvoje živorođene djece na drugom mjestu žene koje su rodile troje djece, dok je na razini Hrvatske taj odnos veći od 80,7% u korist žena s jednim djetetom.

Promatrajući samo županije sa statistički signifikantnim brojem žena starih 15 godina i više, zapaža se da relativno najveći broj Romkinja još nije rodio ni jedno dijete u Zagrebačkoj županiji (31,7%), dok iza nje slijede Primorsko-goranska županija (28,8%) te Grad Zagreb (27,6%). Nasuprot njima, u Varaždinskoj županiji nije rodilo tek 10,1% Romkinja promatrane dobi. U toj je županiji zabilježeno čak 16,9% žena koje su rodile 10 i više djece. Na drugom mjestu prema udjelu žena sa 10 i više živorođene djece nalazi se Međimurska županija (5,4%), u kojoj žene sa 5, 6, 7 i 8 živorođene djece imaju znatno veći udio nego u Varaždinskoj županiji.

Tablica 5.
Žensko stanovništvo romske narodnosti staro 15 i više godina prema broju živorođene djece po županijama 2001. godine

Župa- nija	Uku- pno	Nisu rodile	Broj žena prema broju živorođene djece											Nep.
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10 i više		
1.	63	20	7	5	5	5	7	5	5	-	1	2	1	
2.	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
3.	192	37	16	24	26	32	13	11	9	7	5	7	5	
4.	3	-	1	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	
5.	89	9	10	20	11	8	5	2	3	3	3	15	-	
6.	28	4	4	3	2	3	3	5	2	1	-	1	-	
7.	44	12	7	4	5	4	2	7	1	1	1	-	-	
8.	191	55	22	24	24	21	14	12	5	3	2	4	5	
9.	2	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	
10.	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
11.	3	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2	
12.	148	28	13	17	32	22	10	7	5	4	5	5	-	
13.	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
14.	312	47	52	65	46	37	24	10	9	7	5	5	5	
15.	2	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	
16.	49	13	6	9	7	3	3	1	3	-	-	2	2	
17.	4	1	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	
18.	169	41	19	17	27	23	14	11	5	6	1	3	2	
19.	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
20.	666	124	90	98	61	59	60	43	43	31	14	36	7	
21.	590	163	69	81	77	58	41	20	26	21	8	11	15	
RH	2561	558	317	371	326	278	197	134	116	84	45	91	44	

Redni brojevi županija: 1. Zagrebačka, 2. Krapinsko-zagorska, 3. Sisačko-moslavačka, 4. Karlovačka, 5. Varaždinska, 6. Koprivničko-križevačka, 7. Bjelovarsko-bilogorska, 8. Primorsko-goranska, 9. Ličko-senjska, 10. Virovitičko-podravska, 11. Požeško-slavonska, 12. Brodsko-posavska, 13. Zadarska, 14. Osječko-baranjska, 15. Šibensko-kninska, 16. Vukovarsko-srijemska, 17. Splitsko-dalmatinska, 18. Istarska, 19. Dubrovačko-neretvanska, 20. Međimurska, 21. Grad Zagreb.

Tablica 6.

Županije s više od 40 žena romske narodnosti starih 15 i više godina prema broju živorođene djece (udjeli u %) 2001. godine

Župa- nija	Uku- pno	Nisu rodile	Relativni udio žena prema broju živorođene djece									
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10 i više
1.	100	31,7	11,1	7,9	7,9	7,9	11,1	7,9	7,9	-	0,2	0,3
3.	100	19,3	8,3	12,5	13,5	16,7	6,8	5,7	4,7	3,6	2,6	3,6
5.	100	10,1	11,2	22,5	12,4	9,0	5,6	2,2	3,4	3,4	3,4	16,9
6.	100	14,3	14,3	10,7	7,1	10,7	10,7	17,9	7,1	3,6	-	3,6
7.	100	27,3	15,9	9,1	11,4	9,1	4,5	15,9	2,3	2,3	2,3	-
8.	100	28,8	11,5	12,6	12,6	11,0	7,3	6,3	2,6	1,6	1,0	2,1
12	100	18,9	8,8	11,5	21,6	14,9	6,8	4,7	3,4	2,7	3,4	3,4
14.	100	15,1	16,7	20,8	14,7	11,9	7,7	3,2	2,9	2,2	1,6	1,6
16.	100	26,5	12,2	18,4	14,3	6,1	6,1	0,2	6,1	-	-	4,1
18.	100	24,3	11,2	10,1	16,0	13,6	8,3	6,5	3,0	3,6	0,6	1,8
20.	100	18,6	13,5	14,7	9,2	8,9	9,0	6,5	6,5	4,7	2,1	5,4
21.	100	27,6	11,7	13,7	13,1	9,8	6,9	3,4	4,4	3,6	1,4	1,9
RH	100	21,8	12,4	14,5	12,7	10,9	7,7	5,2	4,5	3,3	1,8	3,6

Redni brojevi županija: 1. Zagrebačka, 3. Sisačko-moslavačka, 5. Varaždinska, 6. Koprivničko-križevačka, 7. Bjelovarsko-bilogorska, 8. Primorsko-goranska, 12. Brodsko-posavska, 14. Osječko-baranjska, 16. Vukovarsko-srijemska, 18. Istarska, 20. Međimurska, 21. Grad Zagreb.

Romi prema bračnom stanju

Promatrajući romsko stanovništvo staro 15 i više godina, uočava se da je gotovo polovica muškaraca i žena 2001. godine bilo oženjeno, odnosno udano, ali da je taj udio ipak za jedan postotni poen veći kod muškaraca. Međutim, muškarci su imali i relativno veći udio neoženjenih pripadnika nego žene neudanih. To je i razumljivo zna li se da žene općenito, a ne samo kod Roma, u brak ulaze ranije od muškaraca. Dakle, veći udio muškaraca u braku nego žena posljedica je relativno većega broja žena među udovicama i razvedenima, što se vidi i iz Tablice 7. Ako bi se prikazalo stanovništvo koje je trenutačno ili nekada bilo u braku, kod žena bi taj udio iznosio 58,9%, a kod muškaraca 52,8%.

Na županijskoj razini jedino je u Zagrebačkoj županiji zabilježeno manje od 30% neoženjenih i neudanih, dok je uvjerljivo najveći udio stanovništva iz te kategorije živio u Varaždinskoj županiji (72,5% naspram 64,0%). U potonjoj županiji nije zabilježen ni jedan udovac ili razveden muškarac, dok je udio udovica i razvedenih žena gotovo najniži od svih županija (samo po jedna županija u svakoj kategoriji ima manji udio). Valja istaknuti relativno najviše udjele

Tablica 7.

Relativni udjeli romskoga stanovništva starog 15 i više godina prema bračnom stanju i spolu 2001. godine

Županija	Muško				Žensko			
	neoženjen	oženjen	udovac	razveden	neudana	udana	udovica	razvedena
Zagrebačka	29,5	62,8	3,8	-	28,6	63,5	6,3	1,6
Sisačko-moslavačka	47,6	48,6	2,7	1,1	41,1	48,4	7,3	1,6
Varaždinska	72,5	27,5	-	-	64,0	31,5	3,4	1,1
Koprivničko-križevačka	32,3	67,7	-	-	32,1	60,7	7,1	-
Bjelovarsko-bilogorska	30,8	59,6	5,8	3,8	31,8	45,5	20,5	2,3
Primorsko-goranska	40,9	57,0	1,0	0,5	36,1	52,9	7,9	3,2
Brodsko-posavska	49,2	48,6	2,2	-	33,1	57,4	8,8	0,7
Osječko-baranjska	45,1	46,4	3,8	3,5	36,9	44,9	11,9	5,4
Vukovarsko-srijemska	44,0	48,0	6,0	2,0	30,6	51,0	14,3	4,1
Istarska	46,4	51,6	1,0	0,5	37,3	58,6	3,0	1,2
Međimurska	58,7	39,3	0,6	1,1	52,4	39,6	6,3	1,5
Grad Zagreb	33,6	60,0	2,7	2,8	33,7	52,7	7,5	5,4
Ukupno RH	46,6	49,2	2,0	1,6	40,6	48,2	7,7	3,0

udovaca i udovica u Bjelovarsko-bilogorskoj te u Vukovarsko-srijemskoj županiji, kao i najveći relativni broj razvedenih muškaraca i žena u Osječko-baranjskoj županiji. Indikativno je da u te tri županije živi "najstarije" romsko stanovništvo, zbog čega je i veći dio pripadnika ranije došao u priliku da razvrgne brak ili izgubi bračnoga druga.

Migracijska obilježja Roma

Migracijska obilježja stanovništva koja se mogu analizirati iz Popisa stanovništva 2001. godine prikazana su u Tablici 7. Prema njima, nešto manje od trećine ukupnoga broja Roma živi od rođenja u istom naselju. Prema tom kriteriju "najautohtonije" romsko stanovništvo zabilježeno je u Međimurskoj (84,6%) i Varaždinskoj županiji (79,5%), u kojoj se čak ni jedan pripadnik nije doselio iz inozemstva. Iste je godine u Zagrebačkoj i Istarskoj županiji bilo više doseljenih pripadnika iz drugih krajeva no što ih je rođeno u mjestu prebivališta. Glavna razlika između te dvije županije proizlazi iz toga što se u Zagrebačku županiju znatno više osoba doselilo iz drugih hrvatskih krajeva, dok su Romi doseljeni u Istarsku županiju većim dijelom dolazili iz inozemstva, ponajprije s Kosova (Štambuk, 2000.). Znatno udio doseljenih iz inozemstva zabilježen je i u Primorsko-goranskoj županiji (u koju su se većinom doseljavali Romi iz Srbije i Crne Gore) te u Gradu Zagrebu (s pretežno doseljenima iz Bosne i Hercegovine).

Tablica 8.

Romsko stanovništvo prema migracijskim obilježjima po županijama u kojima je zabilježeno više od 100 Roma 2001. godine

	Ukupan broj Roma*	Od rođenja u istom naselju		Dospeljeno u naselje iz			
		aps.	rel.	drugih krajeva RH		inozemstva	
				aps.	rel.	aps.	rel.
Zagrebačka	231	109	47,2	100	43,3	20	8,7
Sisačko-moslavačka	708	467	66,0	137	19,4	104	14,7
Varaždinska	448	448	79,5	91	20,0	-	-
Koprivničko-križevačka	125	71	56,8	45	36,0	9	7,2
Bjelovarsko-bilogorska	140	86	61,4	39	27,9	15	10,7
Primorsko-goranska	589	308	52,3	35	4,2	246	41,8
Brodsko-posavska	586	377	64,3	105	17,9	104	17,7
Osječko-baranjska	977	573	58,6	320	32,8	83	8,5
Vukovarsko-srijemska	167	88	52,7	14	8,4	54	32,3
Istarska	600	265	44,2	99	16,5	236	39,3
Međimurska	2887	2442	84,6	432	15,0	10	0,3
Grad Zagreb	1946	1080	55,5	218	11,2	639	32,8
Ukupno RH**	9463	6236	65,9	1665	17,6	1534	16,2

* Razlika do ukupno (vodoravno) odnosi se na nepoznato preseljenje.

** Razlika do ukupno (okomito) odnosi se na devet županija u kojima su Romi imali manje od 100 pripadnika.

Obrazovna struktura Roma

Obrazovna struktura stanovništva uobičajeno se, pa tako i ovdje, analizira po dva osnovna obilježja: "pismenosti" i "školskoj spremi". Treba napomenuti da se podatci o pismenosti prikupljaju i objavljuju za stanovništvo staro 10 godina i više, dok se podatci o školskoj spremi objavljuju za stanovništvo staro 15 godina i više.

Od 6304 Roma starih 10 godina i više 2001. godine čak njih 1400, odnosno 22,2%, bilo je nepismeno. Gledajući po spolu, nepismeno je bilo 12,1% muškaraca te čak 32,4% žena. Udio nepismenih razlikuje se i po dobnoj sastavu, pa je tako u dobnoj skupini od 10 do 19 godina bilo 13,9% nepismenih, u dobi od 30 do 39 godina 21,6%, a u dobi od 60 godina i više čak 57,6% svih Roma. Između županija raspon nepismenih kreće se od 8,9% u Istarskoj županiji do 33,6% u Vukovarsko-srijemskoj županiji.

Od ukupnoga broja Roma starih 15 godina i više čak gotovo trećina (32,6%) pripadnika nema završen ni jedan razred škole. Raščlanjujući romsko stanovništvo po spolu, i ovdje se uočava znatno nepovoljnija situacija kod žena, kod kojih se taj udio penje na čak 44,2% te je dvostruko

veći nego kod muškaraca (21,3%). Pribrajanjem daljnjih 41,7% Roma s nepotpunom osnovnom školom dolazi se do čak 74,3% osoba s nikakvim ili minimalnim obrazovanjem. Usporedbe radi, na državnoj razini udio stanovništva bez škole iznosi 2,9%, a onih s nezavršenom osnovnom školom 15,7%. Dakle, tek četvrtina Roma ima završenu osnovnu školu, dok se kod njegova ženskog stanovništva taj udio smanjuje na manje od petine (18,1%). Posebice je nepovoljan broj Roma s višom i visokom školom, koje je završilo tek 14 pripadnika, što je činilo samo 0,3% promatranoga stanovništva (za Hrvatsku taj udio iznosi 11,9%). Između tih 14 osoba nalazila se i jedna sa završenim doktoratom (u Gradu Zagrebu), dok završeni magisterij 2001. godine nije imala ni jedna osoba romske narodnosti.

	Ukupno		Muškarci		Žene	
	aps.	rel.	aps.	Rel.	aps.	rel.
Bez škole	1695	32,6	563	21,3	1132	44,2
1-3 r. OŠ	820	15,8	436	16,5	384	15,0
4-7 r. OŠ	1345	25,9	775	29,4	570	22,3
Osnovna škola	979	18,8	596	22,6	383	15,0
Srednja škola	308	5,9	232	8,8	76	3,0
Viša škola	5	0,1	5	0,2	-	-
Visoka škola	9	0,2	7	0,2	2	0,1
Nepoznato	38	0,7	24	0,9	14	0,5
UKUPNO	5199	100	2638	100	2561	100

Tablica 9.

Romi stari 15 i više godina prema spolu i najvišoj završenoj školi 2001. godine

Romi po djelatnosti

Dok je u Hrvatskoj 2001. godine bilo zaposleno 42,4% ukupnoga stanovništva starog 15 godina i više, kod Roma je taj udio iznosio tek 17,7%. Kod potonjih je veoma nepovoljan i odnos zaposlenih po spolu, jer muškarci čine 79,4% svih zaposlenih, dok je ta prosječna vrijednost za Hrvatsku 56,1%. S daleko najviše zaposlenih u djelatnosti "Trgovina na veliko i malo..." (38,8%) Romi znatno odskaku od hrvatskoga prosjeka, gdje su zaposleni u toj djelatnosti na drugom mjestu sa 12,5%. U vodećoj djelatnosti po broju zaposlenih u Hrvatskoj (prerađivačkoj industriji) bilo je 10,8% zaposlenih Roma, dok je u poljoprivredi posao obavljalo 6,5% Roma. U svim ostalim djelatnostima u kojima su imali manje od deset zaposlenih ukupno je bilo zaposleno samo 3,9% Roma, dok je u Hrvatskoj u tim djelatnostima bilo 29,3% zaposlenih. Tako nizak udio zapo-

slenih Roma u tim djelatnostima izrazito je nepovoljan jer je riječ uglavnom o djelatnostima iz tercijarnoga sektora, kao što su javna uprava i obrana (gdje su bila samo 3 zaposlena Roma), zdravstvena zaštita i socijalna skrb (7 zaposlenih) ili obrazovanje (6 zaposlenih).

Tablica 10.
Djelatnosti u kojima je bilo barem 10 i više zaposlenih Roma starih 15 godina i više 2001. godine

Djelatnost	Zaposleni Romi		Ukupno zaposleni u RH
	aps.	rel.	
Trgovina na veliko i malo*	358	38,8	12,5
Prerađivačka industrija	100	10,8	18,5
Ostale društ., soc. i usl. dj.**	81	8,8	3,3
Poljoprivreda, lov i šumarstvo	60	6,5	11,0
Građevinarstvo	56	6,1	6,0
Hoteli i restorani	15	1,6	5,2
Poslovanje nekretninama***	14	1,5	4,8
Na radu u inozemstvu	96	10,4	8,0
Ostalo	36	3,9	29,3
Nepoznato	106	11,5	1,4
UKUPNO	922	100	100

* Puni naziv djelatnosti glasi "Trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikla te predmeta za osobnu uporabu i kućanstvo".

** Puni naziv djelatnosti glasi "Ostale društvene, socijalne i osobne uslužne djelatnosti", a među koje nisu uključene "Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje", "Obrazovanje" te "Zdravstvena zaštita i socijalna skrb".

*** Puni naziv djelatnosti glasi "Poslovanje nekretninama, iznajmljivanje i poslovne usluge".

Stanovi u kojima žive Romi

Kućanstva čiji je nositelj bio Rom živjela su 2001. godine u ukupno 1713 stanova, dok je prosječna površina jednoga stana iznosila 56,8 m². Zahode i kupaonice u stanu imalo je nešto manje od 40% stanova, vodovod točno polovica, kanalizaciju 44,8%, električnu struju 84,8%, a centralno grijanje tek zanemarivih 10% stanova u kojima je živjelo romsko stanovništvo.

Uvjerljivo najveću prosječnu površinu jednoga stana imali su Romi u Vukovarsko-srijemskoj županiji (111 m²). Ne ubrajajući ovamo županije s minimalnim brojem stanova (manje od sedam), po veličini slijede stanovi u Zagrebačkoj županiji i Gradu Zagrebu, dok su prosječno najmanje stanove imali Romi u Međimurskoj i Varaždinskoj županiji sa samo 34,2, odnosno 38,6 m² po jednom stanu. Po opremljenosti stanova najosnovnijim sanitarnim čvoro-

vima prednjače Istarska županija i Grad Zagreb, jer u njima više od dvije trećine stanova posjeduje zahod i kupao-
nicu. I ovdje je najlošija situacija u Međimurskoj i Va-
raždinskoj županiji, gdje ni 10% stanova nema zahod i ku-
paonicu. Slično stanje pokazuje i opremljenost stanova in-
stalacijama, s tom razlikom što se među Istarsku županiju
i Grad Zagreb s najopremljenijim stanovima priključuju i
Primorsko-goranska županija, u kojoj npr. svi stanovi s
romskim kućanstvima imaju električnu struju, te Vukovar-
sko-srijemska županija s većim udjelom instalacija u stano-
vima nego u Gradu Zagrebu.

Kao i prema ostala dva obilježja, najnekvalitetniji sta-
novi nalaze se u Međimurskoj i Varaždinskoj županiji,
gdje je osim manje od 10% stanova s kanalizacijom zabi-
lježeno tek 16%, odnosno 20,9%, stanova s vodovodom te
73,3% ili 58,1% stanova s električnom strujom.

Tablica 11.
Stanovi za stalno stanovanje u
kojima žive Romi 2001.
godine

ŽUPANIJA	Ukupan broj stanova	Prosječna površina stana (m ²)	Opremljenost stanova (%)		Instalacije u stanovima (%)			
			kupaon.	zahod	vodov.	kanaliz.	el. str.	cent. gr.
Zagrebačka	32	92,3	68,7	65,6	68,7	81,2	93,7	25,0
Krapinsko-zagorska	-	-	-	-	-	-	-	-
Sisačko-moslavačka	140	48,3	27,9	30,0	30,0	31,4	87,9	3,6
Karlovačka	3	84,0	100	100	100	100	100	0
Varaždinska	43	38,6	9,3	9,3	20,9	9,3	58,1	4,7
Koprivničko-križevačka	17	59,9	47,1	29,4	70,6	58,8	88,2	0
Bjelovarsko-bilogorska	48	76,0	41,7	41,7	47,9	45,8	93,7	20,8
Primorsko-goranska	92	64,4	64,1	72,8	90,2	86,9	100	9,8
Ličko-senjska	4	38,2	0	0	100	75,0	75,0	0
Virovitičko-podravska	1	70,0	100	100	100	100	100	0
Požeško-slavonska	-	-	-	-	-	-	-	-
Brodsko-posavska	97	56,5	25,8	22,7	43,3	31,9	77,3	1,0
Zadarska	1	90,0	0	0	0	0	0	0
Osječko-baranjska	268	45,6	17,2	16,4	41,8	24,6	82,1	0,7
Šibensko-kninska	3	53,3	33,3	100	100	100	100	0
Vukovarsko-srijemska	26	111,0	73,1	73,1	96,2	88,5	92,3	26,9
Splitsko-dalmatinska	6	60,0	66,7	83,3	83,3	83,3	83,3	0
Istarska	93	70,8	79,6	82,8	97,8	95,7	97,8	7,5
Dubrovačko-neretvanska	1	80,0	100	100	100	100	100	0
Međimurska	468	34,2	6,8	7,3	16,0	8,8	73,3	2,1
Grad Zagreb	370	83,9	75,1	77,3	81,9	85,1	95,7	29,7
UKUPNO RH	1713	56,8	37,2	38,3	50	44,8	84,8	10,0

Zaključak

Detaljnu (i pravovaljanu) demografsku analizu otežava činjenica da se znatan dio Roma u Hrvatskoj pri popisu stanovništva izjašnjava kao neromsko stanovništvo, pa je tako 2001. godine njihov službeni broj iznosio 9463 stanovnika. Prema dostupnim popisnim podacima proizlazi da nešto više od 50% Roma živi u tek dvije županije (Međimurskoj i Gradu Zagrebu), dok je u devet županija njihov broj gotovo zanemariv. Od svih manjinskih skupina u Hrvatskoj upravo Romi imaju najveći porast svojih pripadnika od 1991. do 2001. godine, ponajprije zbog vrlo visokoga prirodnog prirasta. Time je uvjetovana i njihova izrazito mlada dobna struktura, u kojoj stanovništvo od 0 do 19 godina čini više od polovice ukupnoga stanovništva te u kojoj na 100 mladih dolazi tek 5,5 starih 60 godina i više. Nasuprot tome, prema razini završene škole Romi su uvjerljivo najneobrazovanija etnička skupina, u kojoj čak trećina pripadnika nema završen ni jedan razred škole, dok ih je tek 0,3% završilo višu ili visoku školu. Osobito zabrinjava kvaliteta stanovanja romskih obitelji, jer tek nešto više od trećine stanova ima zahod i kupaonicu, dok polovica stanova još nema vodovod, a 55% kanalizaciju.

BILJEŠKE

- ¹ U tih devet županija živjelo je 2001. godine tek 59 Roma, što je činilo samo 0,6% svih popisanih Roma u Hrvatskoj.
- ² Treba napomenuti da romsko naselje poznato kao Strmec statistički potpada pod naselje Donje Vratno, dok se podatci romskoga naselja Capraške Poljane statistički prikazuju pod naseljem Crnac.
- ³ Poslije Roma najmlađe stanovništvo 2001. godine imali su Albanci s indeksom starenja 18,3, dok je npr. taj pokazatelj kod Hrvata iznosio 83,4, Srba 335,4, Mađara 271,9, Slovenaca čak 1038,2.
- ⁴ Za žene koje su rodile 10 i više djece ovdje je pretpostavljeno da su rodile najniži broj djece, tj. deset. Na taj su način "zakinutije" Romkinje, jer u toj kategoriji čine 2,7% ukupnoga stanovništva, dok u ukupnom broju žena u Hrvatskoj starih 15 i više godina one čine tek 0,1%.